

Стамен Михайлов (София, България)

КЪМ ТЪЛКУВАНЕТО НА ЕДИН НАДПИС ОТ ПРЕСЛАВ

През 1972 г. в източната крепостна стена на Преслав, върху блок от строежа, бе открита рисунка-графит, придружена с гръцки надпис, изрязан, както и рисунката, с тънко острие върху камъка. Рисунката представлява галопиращ кон, обзяден от двама души. Тази извънредно интересна находка бе обнародвана от Д. Овчаров¹, който предложи следното четене на надписа: ΔΥΝΑΤΟΝ ΜΕ ΑΛΕΞΑΝΔΡΗ ΗΣ ΡΟΜΑΝΗΑ(N). С това четене се солидаризира и В. Бешевлиев². Според Овчаров в превод надписът гласи: „Силен съм с Александър в Романия“, а В. Бешевлиев, който поставя превода в зависимост от смисъла, който се дава на думата δυνατός, предлага два варианта: „Силното с Александър в Романия“ и „Силен с Александър в Романия“. Сега вследствие на изветряване надписът е доста обезличен, но за щастие е запазена доста добра снимка, направена непосредствено след откриването на паметника. Тя е обнародвана от Овчаров. Обнародвам я тук и аз, заедно с факсимиле, направено по снимката (обр. 1 и 2). Както ще се види от анализа, който следва, факсимилето, направено от Овчаров, е доста неточно. При това не става въпрос за пропуснати драскотини, които са многобройни и често пъти съмнителни, а за някои съществени пропуски и неточности главно в разположението и изписването на буквите, което е от съществено значение за правилното разчитане на надписа. Той съдържа шест реда, но те не съвпадат с посочените също шест от Д. Овчаров. Четенето на първия и на шестия ред е безспорно: съответно там се четат: ΔΥΝΑ и ΗΣ ΡΟΜΑΝΗΑ. На втория ред Д. Овчаров вижда ΤΟΝ, пренесено от първия ред, а на трети — сричката ΜΕ, обяснена като съюз. Така че дотук се получава изразът ΔΥΝΑΤΟΝ ΜΕ (силен с...). Но тук според мен са допуснати две съществени грешки. Първо буквосъчетанията ΜΕ и ΤΟΝ (както чете Овчаров) образуват една дума, разположена на втория ред, а не две думи на втория и третия ред, както тълкува Д. Овчаров. Впрочем за възможността тези пет букви да са разположени в един, а не в два реда, се досеща и сам Овчаров, който пише: „тези две букви (става въпрос за буквите ΜΕ — Ст. Μ.) са разположени малко пред втория ред, нещо, което може да ни накара да помислим, че те се отнасят към този ред.“³ И те действително се отнасят към този ред — втория. Само буквата Ε е изписана по-ниско от другите, но това не може да бъде причина да се твърди, че тези пет букви са разположени в два реда. Втората грешка се състои в това, че третата буква на това петбуквено съчетание е прочетена като Τ, а от снимката съвсем ясно личи, че това е Ν, изписано по същия начин, както и крайното Ν на същото съчетание. При това положение на втория

¹ Овчаров, Д. Le terme „ROMANHA“ sur une inscription nouvellement découverte à Preslav. — In: Studia balkanica. Recherches de géographie historique, 1975, 10, 105—111 et fig. 1; Овчаров, Д. Нови епиграфски паметници от Преслав. — В: Сб. Плиска — Преслав, I, 1979, 185—186 и обр. 1 и 2; Овчаров, Д. Graffiti médiévaux de Pliska et de Preslav. — In: Culture et art en Bulgarie (VIIIe — XIVe s.) S., 1979, p. 55 et fig. 13.

² Бешевлиев, В. Първобългарски надписи. С., 1979, 237—238 и обр. 191.

³ Овчаров, Д. Le terme „ROMANHA“..., p. 106.

ред следва да се чете MENON, а не TON с ME, прехвърлено на третия ред, както предлага Д. Овчаров. Това MENON е пренесено от първия ред, така че на първите два реда е изписана думата DYNAMENON — сегашно причастие в акузатив от глагола δύναι.

Обр. 1. Рисунка-графит от крепостната стена на Преслав

Обр. 2. Факсимиле на рисунката от крепостната стена на Преслав. Направено по снимката на обр. 1

На третия ред (а според Овчаров — на четвъртия) той чете ΑΛΕΞΑΝ, а на следващия ΔΡΗ, та се получава името ΑΛΕΞΑΝΔΡΗ. Но и това четене е неприемливо, защото от снимката се вижда, че третата буква от предполагаемото ΑΛΕΞΑΝ не е Ε, а Υ, следвано от Ξ. На този трети ред има също пет букви, като последната след Ξ е Ο, ясно изписано, както личи и от снимката. Така се получава думата ΑΛΥΕΟ вместо ΑΛΥΞΩ — бъдеще време от глагола αλύω (αλύσσω).

На четвъртия ред има само две букви — ΑΝ, слабо надраскани, но все пак добре личещи на снимката. Тези две букви Д. Овчаров отнася към третия ред, поставя ги в една линия с буквосъчетанието в този ред и като изпуска ясно изписаното крайно Ο на това съчетание и чете третата буква Ε вместо Υ, получава изрече ΑΛΕΞΑΝ.

На петия ред Д. Овчаров чете ΔΡΗ, като пренос от по-горния ред и получава името ΑΛΕΞΑΝΔΡΗ. Но такава падежна форма от името ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ е невъзможна. Освен това първата буква на предполагаемото буквосъчетание ΔΡΗ не е делта, а алфа. В краен случай тази буква би могла да се прочете и като Λ, но в никой случай като Δ, защото ѝ липсва долната хоризонтална хаста. Третата буква не е Η, а Π. Това добре личи на снимката. Крайната буква от този ред, която едвам личи, е Α. Така се получава буквосъчетанието ΑΡΡΑ — явно пренос от четвъртия ред на думата ΑΝΑΡΡΑ от глагола ΑΝΑΡΡΑΖΩ, който тук ще да е стоял в субжонктивната си форма ΑΝΑΡΡΑΖΗ (с йота субскриптур). И така надписът се чете:

ΔΥΝΑ
ΜΕΝΟΝ
ΑΛΥΕΟ
ΑΝ
ΑΡΡΑ (ΖΗ)
ΗC ΡΟΜΑΝΗΑ(N),

т. е. „Δυνάμενον ἀλύξω ἀναρρά(ζη) ἢσ ρομανήα(v)“, а в превод: „Ще спася (всеки), който е в състояние да граби в Романия.“ Рисунката нагледно илюстрира това съдържание. Тук не става въпрос за някакво превъзходство на българите над византийците, както мисли Д. Овчаров, а за предстоящи грабежи във Византия и за спасяване на рабители. И тъкмо затова на рисунката е представен галопиращ кон, а върху него освен спасителят ездач, още една по-дребна фигура, която той спасява. Интересно е да се отбележи, че воинът-спасител носи на главата си остро върха шапка, която ни е позната и от други паметници в нашата страна⁴. Върху тази шапка има и нещо друго, прилично на тюрбан, който се развява зад главата. Така е схванал този детайл и Д. Овчаров. За неговото продължение зад главата обаче може да се даде и друго обяснение. На рисунката ясно се вижда, че това продължение не завършва така, както е дадено в рисунката — факсимиле в публикациите на Д. Овчаров, а се чупи, като се образува лакът на вдигната за поздрав и призив ръка, само че несръчно нарисувана, поради което излиза не от рамото, а откъм гърдите. Ще повторя: този детайл не е много ясен, но обяснението, че това може да е вдигната за призив ръка, не може да се изключи напълно.

Не може да има съмнение обаче, че и рисунката, и надписът са съвременни на събития, които са се разигравали в България и Византия между IX и X в. Под термина „ΡΟΜΑΝΗΑ“ тук трябва да се разбира най-общо Източната римска империя, или Византия, а не само „Тракия, Македония и Гърция“, както ни внушава Д. Овчаров⁵. Разбира се, като се има предвид, че в тези събития е въввлечена преди

⁴ Вж. Станчев, Ст. Разкопки и новооткрити материали в Плиска през 1948 г. — ИИИ, XX, 1955, обр. 28а и 28б; Огнянова, Л. Рисунки на конници върху Вътрешната крепост на Преслав. — Разкопки и проучвания, IV, 1949, обр. 7.

⁵ Оуцагов, D. Le terme „ROMANHA“..., p. 109.

всичко България — вечната съперница на Византия, то очевидно е, че под „РОМАННА“ тук ще трябва да се подразбира преди всичко Тракия, където главно са ставали стълкновенията между българи и византийци. Такова тълкуване обаче не произтича пряко от надписа.

Интерес представлява и въпросът, за какви събития по-конкретно може да става дума. На този въпрос, както и на въпроса, от кое време е този графит, може да се отговори само приблизително, въз основа на най-общи съображения. Несъмнен е обаче фактът, че рисунката заедно с надписа е дело на български воин, враждебно настроен срещу Византия. Като се има предвид, че рисунката е намерена в Преслав, датировката, предложена от Д. Овчаров — времето на цар Симеон, е напълно приемлива, без да се изключва обаче и времето на Крум, чиито грабителски походи във Византия са добре известни. Очевидно рисунката е направена от български воин, чието участие в поход против Византия е било предстоящо. Ако се изразим на съвременен език, можем да кажем, че тази комбинация на рисунка с надпис е нещо като афиш — призив, адресиран до българските воини и насърчаващ ги да грабят и разоряват във Византия, като същевременно им се обещава, че ще бъдат спасени от вихрената българска конница.

Така или иначе допустимо е тази забележителна рисунка да е свързана с героичните подвизи на българската войска и да представлява най-ранният засега призив за смели действия на територията на Византия — едно истинско възвание — апел към българските бойци от IX—X в.